

Михайленко Роман Володимирович,
доцент кафедри філософії права
та юридичної логіки Національної академії
внутрішніх справ, кандидат філософських
наук, доцент

ПРАВОВА ДЕРЖАВА ТА ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО

Громадянське суспільство не можна розуміти як щось таке, що існує та функціонує незалежно від держави. Свідомість громадян у значній мірі залежить від їх відносин з державою, від того, який вплив мають люди на розвиток країни. Події у нашій державі свідчать, як складно формувати демократичне суспільство, світобачення, звикати до іншої ідеології, сприймати поняття, які мають відношення до становлення справжньої правової держави. Складність і суперечливість розвитку нашої країни, з урахуванням формування історично нового для неї типу державності, у контексті глибоких і неоднозначних змін у культурній, ідеологічній, політико-правовій та економічній сферах буття ставлять перед українським суспільством дуже серйозні проблеми. Однією з них є проблема співвідношення громадянського суспільства і правової держави, що розкривається як в аспекті розв'язання соціальних протиріч, так і пошуків оптимального розвитку соціуму. При всій різноманітності інтерпретацій громадянського суспільства, переважна більшість дослідників сходяться на тому, що поняття громадянського суспільства застосовується для вивчення неполітичної частини суспільної системи і має певне аналітичне навантаження лише у випадку розмежування суспільства і держави. Структурно громадянське суспільство є підсистемою суспільства як цілого.

В громадянському суспільстві всі конфлікти між державою і суспільством, чи індивідом регулюються не насильством, а правовими і політичними засобами, владою держави, що обмежена рамками закону. «Правова регуляція спирається на спеціально сформований апарат: суди, прокуратура, міліція (поліція), в'язниці тощо. Оскільки цими закладами керує держава, складається враження, що право є продуктом її вільної волі. Насправді право зумовлене системою чинників: економічних, соціальних, національних, історичних, культурних тощо. Разом з тим без конструктивної діяльності держави соціальні норми і відносини не можуть набути загальнообов'язкового характеру, стати юридичними» [1, с. 252].

Громадянське суспільство – це соціально організована структура, що складається поза межами політичних структур, але перебуває в прямій залежності від змісту і досконалості політичної організації суспільства. Такі елементи політичної організації як чітке розмежування функцій державної влади, демократичне законодавство, легальна опозиція, багатопартійність та інше реалізують цінності суспільного життя, політичної і соціальної свободи людей і їх об'єднань, утверджують вплив громадянського суспільства на

державу. Громадянське суспільство створює передумови для децентралізації державної влади шляхом передачі значної частини її функцій органам самоврядування. Воно розвивається в умовах правової держави і є базою для неї.

За роки незалежності в Україні склалась мережа інститутів громадянського суспільства, завдяки яким суспільне життя набуло певних рис громадянського суспільства, рис, які істотно відрізняють його від життя за комуністичного режиму. Формально існує правове поле, необхідне для захисту прав особи та для її добровільної участі у вирішенні громадських справ. З утвердженням інституту приватної власності були утворені приватні школи, вищі навчальні заклади, культурно-освітні установи, які також є проявом громадянського суспільства.

Розглянемо конкретніше суть правової держави. До недавнього часу вчені намагалися представити правову державу лише як взаємодію права і держави. Через це правовою вважалася будь-яка держава, тому що не існує держави без права, без правової системи і навіть тією чи іншою мірою без самообмеження правом. Нічого не міняє в цій ситуації проголошення основною ознакою правової держави верховенства закону. Таке верховенство можливе і в тоталітарній державі. В цьому випадку воно діє проти народу, який перетворюється в сукупність підданих.

У словосполученні «правова держава» на першому місці стоїть право, на другому – держава. Це вказує на верховенство права в суспільстві. Головним началом права є принцип рівності, тобто загальної і рівної для всіх міри свободи: для держави та її органів, для окремої особи і колективів, для всіх громадян країни. Така формальна рівність є властивістю права, виражає таку його специфіку, як справедливість. Право у суспільному житті виступає насамперед у формі законів та інших нормативних актів. Тому громадяни й організації можуть бути юридично рівними і вільними тільки як учасники конкретних правовідносин, тобто таких відносин, які врегульовані законом. Така держава ґрунтується на принципах верховенства права, дотримання закону, поважання особистості й недоторканості її прав, свобод та законних інтересів [2]. Це держава, в якій панує закон, єдиний для влад усіх рівнів, партій та громадських організацій, посадових осіб й окремих громадян. Існування людей у такій державі ґрунтується не на простій опіці з боку держави, а на захищеності законом, коли не держава нав'язує громадянину права та обов'язки, а громадянин дотримується встановлених державою правил через те, що вони відповідають його особистим інтересам.

В сучасній Україні активно проходять процеси становлення правової держави. Прикладом є те, що 27 жовтня 2020 року Конституційний Суд України визнав неконституційними деякі досягнення антикорупційної реформи. КСУ заклав публічний реєстр декларацій, скасував кримінальну відповідальність за брехню в деклараціях. Рішення Суду спричинило конституційну кризу в Україні. Ця ситуація стимулює до пошуку нових форм організації суспільства та держави.

Список використаних джерел

1. Андрущенко, В. П. Сучасна соціальна філософія [Текст] : курс лекцій / В. П. Андрущенко, М. І. Михальченко. - 2.вид., випр. й доп. – К. : Генеза, 1996. – 368 с.

2. Заєць А. П. Правова держава в контексті новітнього українського досвіду [Текст] / А. П. Заєць. – К. : Парламентське вид-во, 1999. – 247 с.

Мінченко Ольга Василівна,

доцент кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, доцент

ПРАВО Й ТЕКСТ. ЧИ СКЛАДНИЙ ЦЕЙ ПАЗЛ?

Право і мова є системоутворюючими факторами правопорядку. Коли законодавець вперше написав нормативно-правовий акт, то чи розумів він, що створений ним документ є, в першу чергу, текстом?

Сьогодні ми, не замислюючись, розуміємо, що, не дивлячись на складність, багатобарвність, багатогранність, багатовимірність і багатозначність феномену права, право, як регулятор суспільних відносин, є певні чітко сформульовані правила. Ці правила є певними текстами з мікро- чи макротемами. Як будь-який текст, правовий текст як послідовність знакових одиниць, що має цілісність та оформлення, які об'єднані смисловим зв'язком, є носієм інформації з вживанням термінів, має логічну структуру, аргументований виклад.

Текст як носій норм і цінностей людини, який читач сприймає через мову і в якому тісно переплітаються духовні, культурні й етичні засади, внутрішньодержавні та міжнародні, цивілізаційні та загальнолюдські аспекти, наукова істина та цінності добра і справедливості, досягнення правової теорії та практичний юридичний досвід, правові ідеали тощо. Існує навіть визначення права як регулятора суспільних відносин, як *сукупності змістів текстів*, які містять правила поведінки в певній культурі, в певному середовищі з його цінностями.

Різні теоретичні і практичні проблеми ефективного функціонування права вирішуються через призму текстів. Право, фактично, не може існувати, не будучи втіленим в текстуальну форму.

Право, звичайно, не зводиться до тексту норми права, право існує і поза текстом, виходячи, наприклад, із принципів права. Правовий текст – це не просто літературний чи науково-популярний твір, це текст з певними особливостями, характерними рисами, структурою. Основними властивостями тексту є зв'язність і цілісність. Правовий текст визначає поведінку адресатів – країн, організацій, установ, громадян. Він наказує, забороняє, дозволяє, рекомендує, змінює, описує реальний світ і поведінку людей у ньому. Правові тексти залежно від сфери їх застосування поділяються на такі види: тексти законотворчої діяльності (текст нормативно-правового акта);